HISTORY STUDIES

INTERNATIONAL JOURNAL OF HISTORY

ISSN: 1309 4173 / (Online) 1309 - 4688 (Print)

Volume: 13, Issue: 5, October 2021

www.historystudies.net

BİR MİLLİ AHLAK İLKESİ OLARAK YERLİ MALI KULLANIMI VE YERLİ MALI SERGİLERİ (1929-1940)

*A Principle Of National Morality: Use of Domestic Goods and Exhibitions of
Domestic Goods (1929-1940)*

Öğretim Görevlisi Dr. Yelda Tutar Serter

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

yeldatutar@comu.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-0198-8589

Makale Türü-Article Type : Araştırma Makalesi-Research Article
Geliş Tarihi-Received Date : 16.06.2021
Kabul Tarihi-Accepted Date : 26.10.2021
DOI Number : 10.9737/hist.2021.1051

Atıf – Citation:

Yelda Tutar Serter, "Bir Milli Ahlak İlkesi Olarak Yerli Malı
Kullanımı ve Yerli Malı Sergileri (1929-1940)", *History Studies*,
13/5, Ekim 2021, s. 1629-1645.

BİR MİLLİ AHLAK İLKESİ OLARAK YERLİ MALI KULLANIMI VE YERLİ MALI SERGİLERİ (1929-1940)

A Principle Of National Morality: Use of Domestic Goods and Exhibitions of Domestic Goods
(1929-1940)

Öğretim Görevlisi Dr. Yelda Tutar Serter

Öz

Cumhuriyetin ilk yıllarında en önemli ekonomi ve kültür öğelerinden biri olan yerli malı kullanımı 1929 yılında Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyetinin kurulmasıyla başlamıştır. Cemiyetin kurulmasıyla beraber Türkiye’de tasarruf ve yerli malı kullanımını teşvik amacıyla sergiler açılmıştır. Türkiye’de üretilen ürünlerin verimini artırmak, vatandaşa tasarrufu öğretmek ve yerli malı kullanılmasını teşvik etmek gibi amaçlarla çeşitli etkinlikler düzenlenmiştir. Tüm resmi ve özel kurumlarda günün anlam ve önemini belirten konuşmalar, toplantılar yapılmıştır. Bu etkinliklerden biri de yerli malı üretiminin teşhir edilmesini ve halka tanıtılmasını sağlayan sergilerdir. Yerli malı sergileri halkta millî ekonomi bilincini oluşturan önemli adımlardan biri olmuştur. Halk bu sergiler aracılığıyla yerli ürünleri tanıma fırsatını bulmuştur. Sergiler bu anlamda devlet adına halka emeklerinin boşa gitmediğini gösteren önemli bir iletişim aracı olmuştur. Çalışma, Atatürk döneminde başlayan ve millî ekonominin temelini oluşturan Millî Tasarruf ve Yerli Malı Haftası ile yerli malı sergilerinin önemini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda çalışmanın amacı Cumhuriyetin ilk yıllarında tasarruf bilincinin oluşturulması ve bu bilincin oluşturulmasına katkı sağlayacak çalışmaları incelemektir. Çalışmada Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri belgelerinden, süreli yayınlardan ve basılı diğer eserlerden yararlanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Ekonomisi, Yerli Malı, Tasarruf, Yerli Malı Sergileri, Millî Ekonomi.

Abstract

The use of domestic goods, which is the most important economic and cultural element of the early republican period, began in 1929 with the establishment of the National Economy and Saving Society and continued to increase its importance every year. With the establishment of the society, exhibitions of domestic goods were opened in Turkey in order to encourage the use of domestic goods and the period of savings. Various activities have been organized for purposes such as increasing the efficiency of products produced in Turkey, ensuring that products are used both inside and outside the country, teaching citizens to save and encouraging the use of domestic goods. Speeches and meetings were held in all official and private institutions stating the meaning and importance of the day. One of these events is the exhibitions of domestic goods, which allow the production of domestic goods to be displayed and presented to the public. Exhibitions of domestic goods have been one of the important steps that have created awareness of the national economy in the public. The public had the opportunity to recognize domestic products through these exhibitions. In this sense, exhibitions have been an important means of communication on behalf of the state, showing the public that their efforts have not been wasted. Domestic Goods Week (officially attitude, investment and Turkish Goods Week) is one of the specific days and weeks celebrated in all schools in Turkey between 12-18 December. The study reveals the importance of National Savings and domestic goods week and domestic goods exhibitions, which started during the reign of Atatürk and still maintain their importance in Turkey and form the basis of the national economy. In our study, documents of the Presidential State Archive, periodicals and other printed works were used.

Keywords: Turkey Economy, Domestic Goods, Savings, Domestic Goods Exhibitions, National Economy.

Giriş

19. yüzyılın en önemli olgularından biri olan sömürgecilik tamamen ekonomik bir mesele olarak ortaya çıkmıştır. Diğer ülkelerin kaynak ve topraklarına sahip olmak anlamına gelen sömürgeciliğin ortaya çıkmasında coğrafi keşiflerle birlikte matbaa, barut ve pusulanın kullanımı da önemli rol oynamıştır. Coğrafi keşifler ve denizasıırı toprakların fethiyle somut anlam kazanan bu kavram sömürgeleştirilen ülkelerin hammadde kaynaklarına el konulması esasına dayanmıştır. Bu dönemde aile ekonomileri yerini fabrikalara bırakırken üretim usulleri de değişmeye başlamıştır. İmalat süreci tek bir işletmede yoğunlaşırken, üretimde makineler ağırlık kazanmıştır. İşçiler belirli saat çalışmalarının karşılığında ücret alırken üretim gelişmiş pazarlara yönelmiştir.¹

Osmanlı Devleti ekonomisini dünyadaki gelişmelere göre düzenleyememiş ve zamanla ekonomik alandaki gücünü kaybetmeye başlamıştır. Sanayi devrimine geçemeyen devletin tarımsal ekonomiye verdiği önem de giderek azalmış ve yabancılara tanınan hakların artırılmasıyla birlikte devlet Batı'ya hammadde sağlayan bir pazar haline gelmiştir. Kırım Savaşı ile dış borçlanmaya gidilmesi ve devletin aldığı borçların faizini dahi ödeyemeyecek duruma gelmesi üzerine Düyun-u Umumiye (Genel Borçlar) adı verilen bir örgüt kurulmuştur.² Osmanlı Devleti'nde yerli malı kullanımı konusu II. Meşrutiyet döneminde ortaya çıkmış ve Avusturya'dan getirilen ithal mallar protesto edilmiştir. Balkan Savaşı devam ederken Müslümanların gayrimüslimlerden alışveriş yapmaması ile başlayan süreçte Türk ulusçuluğu yükselişe geçmiş ve 1913 yılında "İstihlak-ı Milli Cemiyeti" kurulmuştur. Cemiyetin amacı, yerli mal ve üretiminin satışını sağlayarak milli serveti artırmak, iç sanayiye rahatlatmak ve toplumsal terbiyenin gelişmesine hizmet etmektir. Cemiyete kadınlar da "Mamulat-ı Dahiliye İstihlak-ı Kadınlar Cemiyet-i Hayriyesi" adı altında kurdukları oluşum ile destek vermişlerdir. Ancak bu dönemde her ne kadar yerli tüketim teşvik edilmiş olsa da üretim ihtiyacı karşılamaktan uzak kalmıştır.³

Birinci Dünya Savaşı uluslararası birçok değişimin önünü açarken ekonomik darboğazın da artmasına neden olmuştur. Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye'de yabancı ülkelere para akışının önünün kesilmesi ve toplumsal tutum bilincinin oluşturulması amaçlanmıştır. Bu amaçla Mustafa Kemal Paşa'nın himayesinde ve Kazım (Karabekir) Bey'in başkanlığında, 17 Şubat- 4 Mart 1923 tarihleri arasında İzmir'de çeşitli iş çevrelerinin katılımı ile I. Türkiye İktisat Kongresi toplanmış ve ekonomide alınması gereken tedbirler, yapılması gereken işler görüşülmüştür. Mahmut Esat (Bozkurt) Bey'in girişimleriyle toplanan kongreye işçi, çiftçi, tüccar ve sanayi temsilcilerinden 1135 kişi katılmıştır.⁴ Bu kongrede ayrıca yurdun bağımsızlığının korunması, yerli malların üretilmesi ve kullanılması kararlaştırılmıştır.

Atatürk, kongrede yaptığı konuşmada; *"Siyasi ve askeri zaferler ne kadar büyük olurlarsa olsunlar, ekonomik zaferlerle taçlandırılmazsa, kazanılacak başarılar yaşayamaz ve sürekli olamaz. Yeni Türkiye'yi layık olduğu kuvvete yükseltebilmek için birinci derecede ve en çok ekonomimize önem vermek mecburiyetindeyiz."* diyerek yeni Türk devleti için ekonominin önemini ortaya açıkça koymuştur.⁵ Yine aynı kongrede yaptığı konuşmada; *"Fransızlar Kanada'da kılıç sallarken oraya İngiliz çiftçisi girmiştir. Bu medeni sabanla kılıç mücadelesinde sonunda muzaffer olan sabandır. Ve Kanada'ya sahip oldu. Efendiler, kılıç kullanan kol yorulur, sonunda kılıcı kınına koyar ve belki kılıç o kında küflenmeye, paslanmaya mahkûm olur. Lakin*

¹ Oral Sander, *Siyasi Tarih*, İmge Yayınları, İstanbul, 1999, s.147.

² Şerafettin Turan, *Türk Devrim Tarihi (1923-1938)*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2005, s.249.

³ Nevin Coşar, Cumhuriyet Türkiye'sinde İktisadi Terbiye: Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti, Toplum ve Bilim, Sayı:8, Temmuz 1995, s.75.

⁴ A. Gündüz. Ökçün, *Türkiye İktisat Kongresi 1923-İzmir*, Sermaye Piyasası Kurumu Yayınları, Ankara, 1997, s.1-4.

⁵ A. Afet. İnan, *İzmir İktisat Kongresi*. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1982, s.356.

saban kullanan kol; gün geçtikçe daha fazla kuvvetlenir ve daha çok kuvvetlendikçe daha çok toprağa sahip olur.” sözleriyle üretimin önemine vurgu yapmıştır.⁶

Dönemin Başbakanı İsmet İnönü, Türk parasının değerini yükseltmek için alınacak tedbirlerle ilgili Türkiye Büyük Millet Meclisinde 12 Aralık 1929 tarihinde yaptığı konuşmada ulusal ekonomi, yerli malı ve tutumlu olma konularının üzerinde durmuştur. İsmet İnönü; “*Ne kadar zorlu ve çetin olursa olsun hiçbir millî meselenin halli millî şuur anlayışının dışına çıkacak kadar anlaşılmaz ve milletin tırmanıp tepesine erişemeyeceği kadar sarp değildir. Her şeyden önce fertçe ve Devletçe birbirimize güvenerek ve birbirimize yardım ederek ve dayanarak bu yeni mücadeleyi, millî para, millî iktisat, millî tasarruf mücadelesini ne olursa olsun başaracağımıza itimat etmeliyiz.*”⁷ diyerek Türk milletine duyduğu güvenin altını çizmiştir.

Çalışma Cumhuriyetin ilk yıllarında millî seferberliğe dönüşen yerli malı kullanımını ve yerli malı sergilerini ele almaktadır. Bu dönemin önemli yapı taşları arasında yer alan ekonominin milliliği ve bu bilincin oluşturulma çabaları çalışmanın özünü meydana getirmektedir. Çalışma bu anlamda doküman incelemesi temelinde ele alınmış, Devlet Arşivleri belgelerinin yanında dönemin basınında çıkan haberlerden ve diğer eserlerden yararlanılmıştır.

1. Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti

Cumhuriyetin ilanıyla birlikte, ekonomik alanda öngörülen hedeflere ulaşabilmek için yapılan çalışmalar sonucunda millî bankalar kurulmuş, öşür vergisi kaldırılmış, Teşvik-i Sanayi Kanunuyla çağdaş anlamda sanayileşmeye doğru adım atılmıştır. 1929 yılında kurulan Zirai Kredi Kooperatifleri ile çiftçiye destek verilerek üretimin artırılmasına çalışılmıştır. Ekonominin her alanında başlatılan yerlilik uygulamaları 9 Aralık 1925 tarihinde kabul edilen Yerli Kumaştan Elbise Giyilmesine Dair Kanun’da yer bulmuştur. Bu kanunla birlikte kamu kurum ve kuruluşlarının alımlarının yerli malından olması karara bağlanmıştır. Kanunun kabul edilmesinin ardından emekli Yüzbaşı Naim Bey’in girişimi ile 1926 yılının başında İzmir’de “Yerli Mamulâtı Müstehlikler Cemiyeti” kurulmuştur. Cemiyet İzmir’de bulunan okullarda dikiş ve bıçkı yurtlarında konferanslar vermiş ayrıca ders kitaplarına yerli malının önemi hakkında makale, vecize konulması için Millî Eğitim Bakanlığına başvuruda bulunmuştur. 19 Nisan 1929 tarihinde kurulan “Yerli Mallarını Koruma Cemiyeti” ise yükseköğretimin tüm öğretmen ve öğrencilerinin üye sayıldığı bir yapı ile ortaya çıkmış ancak faaliyetleri uzun sürmemiştir. Bahsi geçen bu cemiyetler bir süre sonra Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti ile birleşmişlerdir.⁸

1929 iktisadi buhranının Türkiye’yi de etkilemesi ile birlikte ekonomik ve sosyal gelişmede yeni sayfaların açılması zorunlu hale gelmiştir. Bu durum Türkiye’nin daha fazla ekonomik eylem yapması ve sanayide bazı planların hazırlanmasıyla sonuçlanmıştır.⁹ Bu dönemde sanayiden tarıma kadar çeşitli alanlarda birçok kurum açılmıştır. Bu çerçevede kurulan cemiyetlerden birisi de Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyetidir.¹⁰

13 Aralık 1929 tarihli haberinde Milliyet gazetesi Millî İktisat Cemiyetinin kuruluşunu bildirmiş ve tüm milletvekillerinin de cemiyete üye olacağı haberini paylaşmıştır.¹¹ Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti 18 Aralık 1929 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Kazım Paşa’nın (Özalp) başkanlığında kurulmuştur. Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa’nın himayesine aldığı cemiyetin merkez yönetim kurulu Trabzon Milletvekili Hasan (Saka), Kocaeli

⁶ Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2006, s.469.

⁷ TBMM Zabıt Ceridesi, D. 3, Cilt: 14, 12.12.1929, s.34.

⁸ Doğan, Duman, “Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt. I, S.2, 1992, s.134-135.

⁹ Yücel, Özkaya, *Türk İstiklal Savaşı ve Cumhuriyet Tarihi*, A.Ü Tıp Fakültesi Yayınları, Ankara, 1981, s.211.

¹⁰ Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti, 1936’da Ulusal Ekonomi ve Arttırma Kurumu’na dönüşmüş, 18 Ocak 1955’te ise Türk İktisat Cemiyetiyle birleşerek, Türkiye Ekonomi Kurumu adını almıştır. Bkz: Duman, agm, s.141.

¹¹ *Milliyet*, 13 Aralık 1929, s.1.

Milletvekilleri Saffet (Arıkan) ve Reşit Saffet (Atabinen), Sinop Milletvekili Yusuf Kemal (Tengirşenk), İzmir Milletvekilleri Rahmi (Köken) ve Celal (Bayar), Siirt Milletvekili Mahmut (Soydan), Kırklareli Milletvekili Fuat (Umay), Kütahya Milletvekili Besim (Atalay), Ziraat Bankası Genel Müdürü Ahmet Şükrü (Ataman) ve Emlak Bankası Genel Müdürü Hakkı Saffet (Tan) Beylerden oluşmuştur. Cemiyetin amacı; halkı tutumlu yaşamaya ve tasarrufa alıştırmak, yerli mallarını tanıtarak kalitesini yükseltmek ve sürümünü artırmak olarak belirlenmiştir.¹²

Cemiyetin kuruluşuyla Türkiye’de bir tasarruf ve yerli mallar seferberliği başlamıştır. Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa, misafirlerine çay, kahve ikram etme âdetini kaldırırken, Başbakan İsmet Paşa da 19 Aralık’ta kabul ettiği gazete sahipleri ve başyazarlarına ıhlamur ikram etmiştir. Ayrıca İş Bankası da kuruluş günü olan 25 Aralık tarihini “Millî Tasarruf günü” ilan ederek sürece katkı sağlamıştır.

Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyetinin 1930 senesinde kazanmış olduğu en önemli başarı Budapeşte’de düzenlenen sergiye hükûmet adına katılarak birinciliği elde etmesidir. Kazanılan bu başarı üzerine İktisat Bakanlığı cemiyetin Leipzig İlkbahar Panayırına¹³ da katılmasını talep etmiştir. Bu sergiye Türkiye 1932 tarihinde Kanada ile birlikte ilk defa katılan ülkelerden olmuştur. Panayıra katılan toplam ülke sayısı 25’tir. Bu sergide Türkiye, yabancı katılımcılara özel inşa edilmiş olan Ringmesshaus’ta 150 metrekarelik bir yer kiralarak ihracat mallarının teşhirini amaçlamıştır. Serginin dış dekorasyonunu Berlin’deki sanat okulunda öğretmen olan Türk ressamı Kenan Bey’in yapmasına karar verilmiştir. İhracat mallarının propagandası için kullanılacak olan tablolar ise ressam Hakkı Bey tarafından hazırlanmıştır. Bunun dışında altı adet propaganda broşürü hazırlanmıştır. Sergide seyircilere Türk üretimi üzüm, incir, tütün ve likör ikram edilmesi ve Leipzig radyosunda bir konferans verilmesi planlanmıştır.¹⁴

Başlıca amacı millî mahsulat ve mamulatin sürümünü artırmak olan Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti, gerçekleştirmiş olduğu yerli malı sergileri, yerli malı haftaları ve üç yüz şubesiyle millî ekonomide önemli rol oynamıştır. Cemiyet aynı zamanda yerli mallar üzerinde stok yapılmasına mâni olmaya çalışmıştır. Bu bağlamda Cemiyet Genel Kâtibi Vedat Nedim Bey halkı şu sözlerle ikaz etmiştir;¹⁵

“Yerli malı kullanmak davası millî bir davamızdır. Her vatandaş bu davanın hallinde vazifedardır. Yerli malı kullanan ve kullanmak için saflarımıza katılmak isteyen bütün tüketici vatandaşlar fiyatları yükseltmek suretiyle ihtikâr [vurgunculuk] yapan müesseselerle mücadele etmelidirler. Cemiyetimiz, bu hususta vatandaşlarından yardımını bekler. Yerli mallarımızın gerek kalitesi gerekse fiyatı hakkında gerçekleşecek müspet şikâyetleri cemiyetimiz takibe amadedir. İhtikâr yapan müesseselere karşı cemiyetimiz, müstehlik [tüketici] vatandaşların yardımı ile amansız bir mücadele açmaya hazırdır. Mücadelenin mahiyeti şudur: Cemiyetimizin üç yüz şubesi vardır. Bu şubelerin diğer vazifeleri arasında mahalli tacirlerin yerli malı getirtmeleri için de çalışırlar. Ve bu sayede şimdiye kadar hiç yerli malı getirmeyen birçok taşra tacirleri şimdi büyük miktarda yerli malı üzerinden iş yapmaktadırlar. Sanayi erbabımız bunda cemiyetimizin ne mühim rol oynadığını pekâlâ bilirler. O halde ihtikâr yaptığı sabit olan bir müesseseyi cemiyetimiz derhal üç yüz şubesine tamim etmek suretiyle gayet müessir bir mücadeleye girişebilir. Tekrar ediyorum, umumi mahiyette şikâyetlerden ziyade müspet müracaatlar sayesinde cemiyetimiz tüketicilerin menfaati lehine çok hayırlı bir faaliyette bulunabilir.”

Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti Türkiye’nin 1930 senesinde tüketim yapısının biçimlendirilmesinde önemli bir rol üstlenmiştir. Cemiyet düzenlemiş olduğu toplantılar, sergiler

¹² Cumhuriyet Ansiklopedisi (1923-1940), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2002, s.133.

¹³ Leipzig Panayırı Avrupa’nın en eski ve ünlü panayırıdır.

¹⁴ Cumhuriyet, 20 Şubat 1932, s.2.

¹⁵ Cumhuriyet, 20 Şubat 1932, s.2.

ve kongreler aracılığı ile Türk toplumunun ekonomik görüşünün oluşmasına da katkı sağlamıştır.¹⁶

2. Yerli Malı Üretimi ve Kullanımı İçin Yapılan Çalışmalar

Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'nin kuruluşuyla birlikte yerli üretimin artırılması ve halka ulaştırılması adına çok önemli adımlar atılmıştır. Bu adımlardan biri yerli malı kullanımının ve tasarrufun önemine işaret eden ve bu düşüncenin nesilden nesile aktarımını sağlayan tasarruf haftalarıdır.

Tasarruf haftasının önemini halka anlatabilmek için Diyanet İşleri Başkanlığı da üzerine düşen görevi yapmış, camilerdeki mahyalarda ilk defa kullanılan Türkçe sözcüklerde bilhassa yerli malı ve millî tasarruf hakkında kısa cümleler yazılmıştır. “*Müsrif olma, para artır, millî tasarruf, yerli malı kullan*” gibi ifadelerle halkın dikkati çekilmiştir.¹⁷ Ayrıca Diyanet İşleri Başkanlığı müftülüklerle tasarrufla ilgili ve yerli malı kullanmanın millî borç olduğu yönünde vaazların verilmesi ve hutbelerin okunması konusunda tamim göndermiştir.¹⁸

Okullar tasarruf haftasının en verimli uygulandığı alanlardan biri olmuştur. Yeni yetişen nesile millî bilincin aşılması için hazırlıklar yapılırken, bu doğrultuda konferanslar verilmesi ve broşürler dağıtılması konusunda okullara genelgeler gönderilmiştir.¹⁹

Millî İktisat ve Tasarruf Haftası münasebetiyle İstanbul Kız Ortaokulu üçüncü sınıf öğrencileri öğretmenleri refakatinde Defterdar Mensucat Fabrikasını, ikinci sınıf birinci şubesi öğrencileri Balat Süreyya Paşa Mensucat Fabrikasını, ikinci sınıf ikinci şube öğrencileri Nuruosmaniye Çini Fabrikasını, M. Reşat Bey'in Ayna Fabrikası ile Halil Sezai Bey'in Karyola ve Madeni Eşya Fabrikasını, ikinci sınıf üçüncü şube öğrencileri de Tahtakale'de bulunan Besler Bisküvi fabrikasını ziyaret etmiştir. Ziyaret sırasında öğrencilere işletmeler hakkında bilgiler verilmiştir. Tüm okullarda temsil edilmek üzere “Yaşasın Yerli Malı, Yaşasın Kumbara” isimli piyes hazırlanarak basılı hale getirilmiştir. Okullarda yapılan bir başka etkinlik ise öğrencilerin para biriktirmelerini teşvik etmek amacıyla kumbara etkinliklerinin düzenlenmesidir. Yerli malı haftasında bankaların teşviki ile kumbarasını dolduran çocuklara hediyeler verilmiştir.²⁰

Devlet daireleri alımlarını özellikle yerli malı kullanarak yaparken bu alan üreticilerine gazeteler aracılığı ile duyuru yapılmıştır. Zonguldak Yüksek Maadin ve Sanayi Mühendisi Mektebi Müdürlüğü, İstanbul Tuz İnhisarı Müdürlüğü, Yüksek Mühendis Mektebi, Tütün İnhisarı Genel Müdürlüğü, İstanbul Sıhhi Müesseseler Satın Alma Komisyonu gibi kuruluşlar zaman zaman duyurularda bulunarak yerli malı üreticisine destek olmuşlardır. Belediyelerin de yerli malı satın alması konusunda özenli olmaları gerektiği konusunda genelgeler gönderilmiştir.

Millî ekonominin temelini oluşturan ürünlerin halka ulaştırılmasında önemli görevler üstlenen fabrikalar da bu seferberliğe katkı sağlayarak, üretimin ve millîliğin artırılmasına destek olmuşlardır. Millî Mücadele Dönemi'nde Yunanlıların yakıp yıkmış olduğu Karamürsel Mensucat Fabrikası²¹ yıllar sonra İstanbul'da on beş şube ile yeniden açılmış ve kısa süre içinde kırk şubeye ulaşmıştır. İnce ve kaba olmak üzere birden fazla çeşit kumaş imal eden fabrika tamamen yerli malları ile üretim yapmıştır. Bursa'da faaliyet gösteren dokumacılık fabrikasının tüm hissedar, işçi ve memurlarının Türklerden seçilmesine önem gösterilmiştir. Bu fabrikada çeşitli türde yünle karışık ipekli kumaşlar dokunmuştur.²² İstanbul'da ise Süreyya Paşa Fabrikası

¹⁶ Mustafa, Aysan, *Atatürk'ün Ekonomi Politikası*, Es Yayınları, İstanbul, 1980, s.47.

¹⁷ *Cumhuriyet*, 7 Ocak 1930, s.4.

¹⁸ BCA, Fon Kodu:51, Yer No: 4.36.9.

¹⁹ *Cumhuriyet*, 4 Aralık 1930, s.3.

²⁰ *Cumhuriyet*, 16 Aralık 1930, s.2.

²¹ Kaba dokunmuş, dayanıklı bir çeşit yün kumaş.

²² *Cumhuriyet*, 1 Ocak 1930, s.4.

önce iplik fabrikası olarak kurulmuş, 1925 senesinde ise kumaş fabrikasına dönüştürülmüştür. Yabancı malların imhası ile yün iplikleri saf bir hale getirmek için yeni bir daire meydana getirilmiş ve böylece yerli malı kumaşların kalitesi Avrupa'dan ithal edilenlere oranla artırılmaya çalışılmıştır. Yerli malı kullanımının artırılmasına önem veren üretici gruplarından biri de leblebicilerdir. Bir cemiyet oluşturulması için girişimde bulunan bu grup, üretimde kullanılacak nohutların cemiyet tarafından temin edilmesini talep etmiştir.²³

Özel fabrikaların dışında devlet fabrikaları da üreticiye desteğini her zaman hissettirmiştir. Bunlardan biri Sümerbank'ın Ereğli'de kurmuş olduğu bez fabrikasıdır. Fabrika Adanalı üreticilerden 156,622 kilo Cleveland cinsi pamuk alarak üreticinin fiyat düşüşünden etkilenmemesine bir nebze yardım etmiş, Sakarya'da ekilen Akala cinsi pamukları da satın almak için gerekli tedbirleri alarak, üreticinin mağdur olmasını önlemiştir. Üretilen ürünlerin kalitesi de halkın Ereğli Fabrikası mamullerine ilgisinin artmasını sağlamıştır.²⁴ Muhtarzade Faik Bey tarafından Bursa Mudanya'da üretilen yerli tebeşirler de Bursa'da bulunan okullar ve kamu kuruluşlarında kullanılmak üzere satın alınmış aynı zamanda Faik Bey'den her kazada bir bayi bulundurması istenmiştir.²⁵

Devletin yerli malı üretimine verdiği desteklerden biri de ipek ve ipekli ürünlerin ihracatına mahallî Yerli Mallar Pazarları müesseselerinden alınacak belgeyle bunların kalitesinin ve yerli üretim olmasının kanıtlanması şartıyla izin verileceğini açıklamış olmasıdır. Bu tamim Ticaret ve Sanayi odaları başta olmak üzere birçok kuruma gönderilmiştir.²⁶ Hammadde ve zirai ürünlerin fiyatlarının sanayi mamullerine göre düşmesi sonucunda millî paranın değerini korumak için yerli malları kullanımının artırılması²⁷ ve ihalelerde mecbur tutulması, devletin aldığı önlemlere örnek gösterilebilir.²⁸

Yerli malı kullanımı konusunda titizlikle ve büyük özveriyle çalışan kuruluş hiç şüphesiz Millî Tasarruf Cemiyeti olmuştur. Cemiyet, halka yerli malının tanıtılması amacıyla yurtiçinde birçok faaliyet düzenlemiştir. Bu faaliyetlerden biri de Sanayi Birliğinin yardımı ile gerçekleştirilen toplantılardır. Kadın ve erkeklere ayrı şekilde düzenlenen toplantılar Darülfünun Konferans Salonunda yapılmıştır. İlk toplantı 10 Ocak 1930'da kadınlara, ikinci toplantı ise 17 Ocak 1930'da erkeklere mahsus yapılmıştır. Kadınlara yapılan toplantıda özellikle İstanbul'da yapılan ipekli, yünlü bütün kumaşların numuneleri, ikinci toplantıda ise erkeklere özgü eşyalar sergilenmiştir.²⁹

Cemiyetin gerçekleştirdiği bir başka etkinlik yerli malı üreten ve satanların isim ve adreslerinin bulunduğu bir katalog hazırlamak olmuştur.³⁰ Bu kataloglarda üretici künyesinin verilmesinin nedeni halkın yerli malına ulaşmasını kolaylaştırmaktır. Millî Tasarruf ve Yerli Malı Haftasının daha coşkulu geçmesini sağlamak amacıyla yapılan etkinliklerden biri de yerli malı teşhir eden vitrinler arasında yarışma düzenleyerek, bunların halkın oylamasına sunulmasıdır. Halkın oylarıyla birinci ve ikinciliği kazanan vitrinlerin sahiplerine ve bunları seçen 50 kişiye hediyeler verilmiştir.³¹ Bunun yanında bazı şehirlerde mağazaların vitrinlerini tamamen yerli malına ayırması, halkın bilincinin yüksek tutulması ve yerli malına rağbetin artırılması bakımından önemlidir.³²

²³ *Cumhuriyet*, 3 Ocak 1930, s.4.

²⁴ *Cumhuriyet*, 7 Ocak 1938, s.7.

²⁵ *Cumhuriyet*, 17 Eylül 1930, s.2.

²⁶ BCA Fon Kodu: 30.10, Yer No: 163.141.12.

²⁷ BCA, Fon Kodu:30.10, Yer No: 166.154.1.

²⁸ BCA, Fon Kodu:30.10, Yer No: 166. 155. 6.

²⁹ *Cumhuriyet*, 3 Ocak 1930, s.1.

³⁰ *Cumhuriyet*, 16 Ocak 1930, s.1.

³¹ *Cumhuriyet*, 24 Kasım 1930, s.2; Kızılay, 16 Aralık 1936, s.2.

³² *Cumhuriyet*, 9 Ocak 1930, s.1.

Tasarruf ve yerli malı konusundaki sürece en büyük destek kadınlardan gelmiştir. İsmet İnönü'nün 12 Aralık 1929 yılında millî ekonomi konusunda TBMM'de yaptığı konuşmadaki;

“Güzel lavanta sürünmüş, ince ipekliler içinde Türk kızlarının cılız ve ciğeri çürümüş bir hale gelmesine muvafakat etmeyeceğiz. Anadolu dağlarının sarı çiçeklerini başına takarak, gürbüz vücutla cephe taşıyan anaları gibi kızlarımızın sağlam vücutlu ve yerli ipekler ile dağ çiçeği kokusunu dalgalandırarak her şeyden evvel kuvvetleri, kanaatkârlıkları, tasarrufları ile kendi yuvalarını yıkılmaz kaleler gibi sağlamlaştırmalarını isteyeceğiz. Millî tasarruftan bahsederken evvela kızlarımızın vazifelerinden bahsetmem pek tabiidir. Çünkü bir yuvaya millî tasarruf ve kanaatkârlık bir defa- kadının dikkati ve tekayyüdü ile- yerleştikten sonra erkeğin buna mukavemet edebilmesi maddeten müşkül olacaktır.”³³ sözleri Türk kadınlarının millî tasarruftaki yeri ve rollerinin sağlamlaştırılması bakımından önemlidir.

İsmet İnönü'nün yaptığı konuşma doğrultusunda Türk kadınları da yerli malı ve tasarruf bilincinin oluşmasında desteklerini esirgememiştir. İzmirli kadınlar şehrin çeşitli yerlerinde çalışmalar yapmak üzere komiteler meydana getirmişlerdir. Komitenin öncelikli amacı ailede iktisat, tasarruf, aile bütçesi gibi konuların yerleştirilmesi olmuştur.³⁴ Tasarrufla ilgili konferanslar verilmesi, yerli malı yerine yabancı ürün satan işyerlerinin bildirilmesi, yerli malından elbise diktirecek olanlara indirim yapılması gibi çalışmalar da kadın kolları tarafından gerçekleştirilmiştir. Bunun yanı sıra, Türk Kadınlar Birliği Reisi ve Şehir Meclisi Üyesi Ruhsar Nazmi Nuri tarafından verilen konferansta yerli malı kullanımının önemi şu sözlerle dile getirilmiştir;

*“Düşünmeden sarf eden, kazanmadan harcayan, kazandığını bitiren bir vatandaş, memlekete vazifesini yapmamış demektir. Biriktirilen 3-5 kuruş, aile ocağının yaslanabileceği serveti doğurur. Fertlerin bu serveti, millî servetin temelini kurar. Yavrum, sen, vatanın malını al. Bu malı, senin gibi Türk yavruları yaptılar. Buna vereceğin para yine senin demektir. Bu güzel toprakların Allah göstermesin yarın bir felaket karşısında müdafaasına koşacak, seninle birlikte kan akıtacak olan yine onlardır. O halde seninle gülen ve ağlayan kendi kardeşinin malı dururken, daha güzel bahanesiyle yabancılara koşmak doğru mu? Sokakta kalan aç bir yetimin yürek tırmalayan hıçkırıklı sesini duymamak, bir annenin gözyaşlarını ve memlekete size el açıp sadaka isteyen bir fakiri görmemek istiyorsanız yerli malı alın”.*³⁵

Kız Muallim Mektebi Müdürü Nebahat Hanım ise Kadınlar Birliğinde verdiği konferansta “Millî tasarrufta gayemiz ne olmalıdır?” başlıklı konuşmasında Amerika ve Almanya'daki kumbaralardan bahsederek bu usulün çocukları küçük yaştan itibaren tasarrufa alıştırdığını ve bunun Türk çocuklarına da uygulanması gerektiğini belirtmiştir. Tasarruf için hayat sigortalarının çok önemli olduğundan bahseden Nebahat Hanım, yerli mallarından esirgenmeyecek rağbetin en öncelikli mücadele aracı olduğunu belirtmiştir.³⁶ Millî Tasarruf ve İktisat Cemiyeti üyelerinden Meliha Avni Hanım ise yaptığı radyo programında Türk inkılabının ve millî ekonominin öneminden bahsederek bayram ziyaretine gelen misafirlere yerli malı üzüm, fındık, incir ikram edilmesini önermiştir.³⁷

Yerli malına rağbeti artırmak amacıyla basın da üzerine düşen görevi yapmış ve gazetelerde ürünlerin reklamları kullanılmıştır.³⁸ Yerli malının önemi ve Avrupa'dan üstün olduğu konusunda

³³ TBMM Zabıt Ceridesi, D. 3, Cilt: 14, 12.12.1929, s.33.

³⁴ *Cumhuriyet*, 3 Şubat 1930, s.4.

³⁵ *Cumhuriyet*, 13 Aralık 1930, s.2.

³⁶ *Cumhuriyet*, 7 Şubat 1930, s.1.

³⁷ *Cumhuriyet*, 14 Nisan 1932, s.1.

³⁸ *Kızılay*, 16 Aralık 1936, s.20.

yapılan reklamlarla³⁹ halkın bu ürünlere özendirilmesi sağlanmıştır.⁴⁰ Reklamlarda göze çarpan en önemli nokta, Türk vurgusunun sıklıkla yapılarak yerli malı kullanmanın memleket borcu olduğunun altının çizilmesidir.⁴¹ Tüm bu teşviklerin yanında, yerli malı kullanımının bazı alanlarda zorunlu olması zaman zaman eleştirilere neden olmuştur. Özellikle yerli ilaç kullanımı zorunluluğunun doğru olmadığını söyleyen eczacılar sağlık sektöründe Avrupa'dan destek alınması fikrini gündeme getirmişlerdir.⁴²

Yerli mallarıyla ilgili bir başka şikâyet konusu ise üretici ihmallerinden kaynaklanmıştır. Bazı üreticilerin söz verdikleri sürede ürünleri teslim etmemesi millî davaya ihanet olarak yorumlanmış, bazı bazı üreticilerin çürük malları satmaları da bir başka eleştirisi konusu olmuştur. Üreticiden gelen şikâyetlerin yanında tüketiciler de zaman zaman sorunlarını toplantılar yaparak gündeme getirmişlerdir. Sanayi Birliğinde İstanbul'un tanınmış çorap fabrikatörleri toplantı yaparak Anadolu'nun bazı şehirlerinden yerli çoraplar hakkında gelen şikâyetleri görüşmüştür.⁴³ Yerli malına artan talep doğrultusunda bazı yabancı tüccarların ürünlerini yerli malı gibi göstererek Türk piyasasına sevk etmeleri üzerine durum Ticaret Odasına ve İktisat Bakanlığına bildirilmiş ve Ankara'ya bir heyet gönderilmiştir.⁴⁴

Yerli malı kullanımının suiistimaline ilişkin bir başka örnek 1932 tarihinde bir satın alma işleminde yaşanmıştır. 9 sene sürecek olan bir davaya konu olan olay 1.000.000 kiloluk arpa alımı ile ilgilidir. Askerî idare ile 1.000.000 kilo arpa anlaşması yapan Ali Hayri Bey, taahhüt ettiği malın 800.000 kilosunu İbrail'den⁴⁵, 200.000 kilosunu Ayvalık'tan almış ancak 800.000 kilo arpanın bulunduğu çuvalara Ayvalık etiketi yapıştırarak yerli malı gibi İzmir'e ithal etmiştir. Bunun üzerine Gümrük İdaresi Ali Hayri Bey ile İbrail'den alınan arpanın komisyoncusu Osmanlı Bankasını şikâyet etmiş, İzmir Asliye Mahkemesi arpaların kime ait olduğunun araştırılmasını istemişse de her iki taraf da mal sahipliğini birbirlerinin üzerine atmıştır.⁴⁶

3. Yerli Malı ve Tasarruf Haftası Kutlamaları

Tasarruf haftası kutlamaları 1929 tarihinde başlamış, özel ve resmi tüm kuruluşlar çeşitli etkinlikler düzenlemişlerdir. Özellikle Cumhuriyet Halk Partisi ve Halkevleri haftanın daha coşkulu geçmesi için büyük çaba sarf etmiştir.⁴⁷ CHP Ulusal Ekonomi ve Artırma Kurumunun şubeleriyle yapılacak iş birliği doğrultusunda ülkede yetişen mahsullerin tüketilmesini istemiştir.⁴⁸

12 Aralık 1934 tarihinde gerçekleştirilen Millî Tasarruf ve İktisat Haftasına ait hazırlıkları görüşmek üzere Halk Fırkası, Belediye, Halkevi, Ticaret Odası, basın, eğitim, millî bankalar, Millî Sanayi Birliği mümessillerinden ve bu gibi işlerde yararları görülen kişilerden oluşturulan komite, Halk Fırkası İl Merkezinde ve Vali Muhittin Bey'in başkanlığında toplanmıştır. Tasarruf

³⁹ "Yavrunuza Acıyınız" başlığıyla verilen bir mama reklamında, Avrupa mamalarının çocukların midelerini bozup hasta ettiğini, yerli unlardan yapılmış yerli mamalarla beslenen çocukların daha mutlu, sağlıklı, vitaminli oldukları üzerinde durulmuştur. Bu reklamlar arasında böcek ilacının Avrupa'dan ithal edilen ürünlerden daha etkili ve ucuz olması, elektrik ve telefon malzemelerinin kalite bakımından üstün olması gibi örnekler bulunmaktadır.

⁴⁰ *Cumhuriyet*, 4 Mayıs 1932, s. 2; *Cumhuriyet*, 10 Mayıs 1932, s.5.

⁴¹ *Akşam*, 19 Kasım 1936, s. 16; *Cumhuriyet*, 19 Ocak 1930, s.6.

⁴² *Cumhuriyet*, 31 Ocak 1930, s.3.

⁴³ *Cumhuriyet*, 26 Kasım 1930, s.2.

⁴⁴ *Cumhuriyet*, 28 Mart 1931, s.2.

⁴⁵ Asıl adı Braila olan Romanya'nın doğusunda başşehir. Bükreş'e 165 km uzaklıkta olup Aşağı Tuna üzerinde ve birçok ticaret yolunun kavşağında yer alan önemli bir nehir limanıdır. Bkz: Mihai, Maxim, "İbrail", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 2000, C.21, s.363-366.

⁴⁶ *Cumhuriyet*, 17 Eylül 1932, s.2.

⁴⁷ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), Fon Kodu: 490.1, Yer No: 3.15.1.

⁴⁸ BCA, Fon Kodu:490.1, Yer No: 4.19.23; BCA, Fon Kodu:490.1, Yer No: 3.11.9.

haftasında Vecihi Bey'in paraşüt atmasına, bu paraşütlerin yerli malı ipek ve kumaşlardan yapılmasına, üzerlerinde tasarruf haftası hediyesi yazılmasına karar verilmiştir.⁴⁹

Hafta boyunca millî tasarrufun önem ve gerekliliği hakkında filmlerin gösterilmesi, bütün kahvelerde Millî Tasarruf Cemiyeti tarafından hazırlanmış olan plâkların çalınması istenmiştir.⁵⁰ Ayrıca Darülfünun ve yüksekokullarda mitinglerin yapılmasına karar verilmiştir.⁵¹ Bu mitinglerin biri çok büyük bir kalabalıkla talebeler birliği tarafından düzenlenmiştir. Üniversite konferans salonunda verilen konferanslar sonrasında miting yapılmış ve Sultan Mahmut Türbesi, Yerli Mallar Pazarı, Şehir Tiyatrosu gibi noktalarda konuşmalar yapılmıştır. İzmir'de yapılan törende öğrenciler ile birlikte geniş halk katılımı sağlanmıştır. Öğrencilerin tasarruf ve yerli malından faydalanmanın önemini belirten levhalarında;

“Üzüm, incir, fındık giren yere ilaç girmez”, “Her Türk yerli malı kullanımı savaşına iştirak ediyor”, “Para biriktirmemiz için kazanmak değil, hesaplı harcamak lazım”, “On para harcarken bile kimin cebine gittiğini düşün”, Doğan çocuğuna nüfus tezkeresi çıkartır gibi bir tasarruf hesabı açtır.” gibi teşvik edici sözler kullanılmıştır.⁵²

İzmir'de Yerli Malı Haftasında halkevlerinde, okullarda, evlerde çeşitli etkinlikler düzenlenmiştir. Halkevlerinde konferanslar verilmiş, vitrinler yerli mallarıyla süslenmiş, evlerde misafirlere portakal, fındık, fıstık ikram edilmiştir. Kahvehanelerde de çay, kahve yerine kuru meyvelerin kullanılması istenmiştir.⁵³

Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti, tasarruf ve yerli malı haftasında yerli mahsul üzüm, fındık, badem, ceviz, portakaldan yapılacak pastalar, kekler ve çeşitleri arasında bir yarışma düzenlemiştir. Tatlıcı, muhallebici, helvacı, şekerçi, pastacı, lokantacı ve aşçılar ile ev hanımlarının katılabileceği bu yarışma esnaf ve halk katılımı olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Esnaf arasında yapılacak yarışmada birinciye madalya, ikinciye diploma, halk arasında yapılacak yarışmada birinci ve ikinciye birer kostümlük kumaş veya yerli malından birer hediye verilmesi kararlaştırılmıştır.⁵⁴ Tüm bu çalışmaların dışında Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'nin yayınlamış olduğu sloganlarla⁵⁵ halkın dikkatinin canlı tutulmasına çalışılmıştır.

1933'te dördüncü yıldönümü kutlanan tasarruf haftasında önceki yıllara benzer çeşitli etkinlikler yapılmıştır. Afet (İnan) Hanım, Ankara Halkevinde tasarruf ve yerli malı ile ilgili uzunca bir konuşma yaparak konunun önemi üzerinde durmuştur. Bu konuşmasında Afet Hanım;

“İstihlâk [tüketim] ve tasarrufta en büyük vazife kadınlarımıza düşmektedir, Kadın, millî fabrikayı yaşatmaya azmetmezse sanayi yürümez. Türk kadını; istihsalde [üretim], istihlâkte ve tasarrufta vazifesini yapmazsa, en büyük mes'ul odur. Millî tarih karşısında bundan dolayı mes'ul tutulan Türk kadınları vardır. Osmanlı devrinde imparatorluk inhitata sürüklenirken kadınların tasarrufta dikkatsizliği yüzünden Türk ailelerinin ne elim vaziyetlere düştüklerini öğrenmek için tarih okumaya lüzum yoktur. Henüz yaşayan ve söyleyen canlı şahitler vardır.” diyerek tasarrufta en önemli görevin kadınlara düştüğünü söylemiştir.⁵⁶

⁴⁹ *Akşam*, 12 Aralık 1934, s.5.

⁵⁰ *Akşam*, Aralık 1931

⁵¹ *Cumhuriyet*, 24 Kasım 1932, s.1-2.

⁵² *Anadolu*, 15 Aralık 1935, s.1.

⁵³ *Anadolu*, 12 Aralık 1936, s.5.

⁵⁴ *Cumhuriyet*, 11 Aralık 1932, s.6.

⁵⁵ “Yurttaş! Ekonomik savaş bitmedi. Bu savaşta da muvaffak olmak için bütün milletin elbirliği ve ruh birliği şarttır. Ekonomik savaşta el ve ruh birliğimizin parolası: Yerli malı ve tasarruftur. Yerli malı kullanmak ve tasarruf etmek ulusal ve şerefli bir vazifedir. Sen de ekonomi savaşında bu vazifeni yap”. “Yurttaş; Yerli malı kullanmak Türk ekonomisine karşı borcumuzdur”. “Yurttaş! Bir şey alırken sor: Yerli mi? Yerli malı satmayan senden değildir.”

⁵⁶ *Cumhuriyet*, 14 Aralık 1933, s.5.

Beşinci Yerli Mallar Haftasında Cağaloğlu Halkevi Başkanı Ali Rıza Bey tarafından toplantı yapılarak ferdi tasarrufun gerekliliği ve önemi hakkında bir konferans verilmiştir.⁵⁷ Altıncı Artırma ve Yerli Malı Haftasında da Başbakan İsmet İnönü Ankara halkevinde bir konuşma yapmış ve ileride gerçekleştirilecek işler için direktifler vermiştir.⁵⁸ Bu doğrultuda Cumhuriyet Halk Partisi Genel Merkezinden illere gönderilen yazıda haftanın verimli bir şekilde sonuçlandırılması istenmiştir. Bu talimata cevaben Denizli Milletvekili Hamdi Berkman Yerli Malı Haftasının önceki yıllara göre daha canlı geçtiğini, halkevinde 12 Kasım'da sergi açıldığını ve genel toplantı yerlerinde toplantılar yapıldığını belirtmiştir. 15 Kasım'da da bir geçit töreni yapıldığını, serginin verimli olabilmesi adına Cumhuriyet Halk Partisinin büyük emek verdiğini kaydetmiştir.⁵⁹ Maraş, Uşak, Kütahya, Trabzon gibi çeşitli illerden Yerli Malı Haftası kutlamalarının çok coşkulu geçtiği hakkında merkeze bilgi verilmiştir.

Tasarruf Haftası törenlerinde genellikle bir program hazırlanarak bu program dahilinde kutlamalar yapılmıştır. Ulusal Ekonomi ve Tutum Haftası programlarına göre resmi daireler, müesseseler, ticaret evleri ve dükkânlar bayraklarla donatılmış, çarşı ve ticaret evlerinin süsleme işini belediyeler üstlenmiştir. Okullarda ulusal seçme sözlerin sınıf ve salonlara, merkezden giden afiş ve resimlerin de uygun görülen müesseselere asılması istenmiştir. Her dükkânın bir köşesinde ya da vitrininde yerli malı bulundurması zorunlu kılınmıştır. Vitrinlerinde yerli malı kullanan dükkânlar arasında yapılacak bir yarışma için hakem heyeti oluşturulmuş, birinci gelenlerin hediyeleri şu şekilde belirlenmiştir;⁶⁰

1-Köşe vitrininde birinci olanlardan bütün devlet memurlarının alışveriş edilmesi sağlanacaktır.

2-Ulusal ekonomi ve yerli malı köşesi kurana merkezden madalya ve takdirname verilecektir.

3-Birinci, ikinci ve üçüncü derecede vitrin yapmış olanlara Yozgat gazetesi hediye edilecektir.

4-Bu dükkânlardan alınacak mallar yoksul öğrencilere dağıtılacaktır.

Tasarruf ve Yerli Mallar Haftası boyunca kahvelerde, gazinolarda ve evlerde çay ve kahve gibi yabancı ürünlerin tüketilmesi yasaklanmış ve bu yasağa uymayanların ulusal saygısızlık yaptıkları gerekçesiyle haklarında işlem yapılacağı belirtilmiştir. Bahsedilen tarihlerde kahve ve gazinolarda müşterilere ıhlamur, salep, portakal, elma, fındık ve badem gibi Türkiye'de üretilen ürünlerin ikram edilmesi kararlaştırılmıştır.⁶¹

Programa göre okullarda da çeşitli etkinliklerin yapılması sağlanmıştır. Bu etkinliklerden biri de, ilkökul öğrencilerinin ulusal ekonomi ve yerli mallarının önemini konu alan pankartlarla resmi geçit töreni yapmalarıdır. Hükûmet Halkevi gençleri ve tüm talebelerin Yerli Malı Haftasını en etkin şekilde kutlamasını talep etmiştir. Okullarda kumbara etkinliği bu anlamda etkili olan çalışmalarından biridir. İlkokul ve lise öğrencilerinin Ziraat Bankasından aldıkları kumbaraların banka önünde yapılacak şenlikten sonra açılması ve en fazla para biriktirmiş olan üç öğrenciye hediyeler verilmesi kararlaştırılmıştır.⁶²

Tasarruf Haftası kutlamalarına devlet adamlarının da özellikle açılış günlerinde yapmış oldukları konuşmalarıyla destek verdiklerini söyleyebiliriz. Yedinci Yerli Malı Haftasının açılış konuşmasını dönemin Ekonomi Bakanı Celal Bayar gerçekleştirmiş ve radyoda yaptığı konuşmada yerli ürünlerdeki üretim oranları hakkında bilgi vermiştir. Buna göre; Bayar, üzüm,

⁵⁷ *Haber*, 12 Aralık 1934, s.3; *Haber*, 13 Aralık 1934, s.2.

⁵⁸ *Ulus*, 12 Aralık 1935, s.1; *Haber*, 12 Aralık 1935, s.1.

⁵⁹ BCA, Fon Kodu: 490.1.0 Yer No: 17.89.9.

⁶⁰ BCA, Fon Kodu: 490.1.0 Yer No: 17.89. 9.

⁶¹ BCA, Fon Kodu: 490.1.0 Yer No:17. 89.9; BCA, Fon Kodu: 490.1, Yer No:4.21.31

⁶² BCA, Fon Kodu: 490.1.0.0 Yer No:17-89-9.

fındık, incir, tütün rekoltelerinin bir önceki seneye oranla büyük miktarda arttığını belirtmiştir.⁶³ 1936 yılının tasarruf haftası da Başbakan İsmet İnönü'nün nutku ile açılmış ve her gün Ankara Radyosunda bir konferans verilmesi kararlaştırılmıştır. Konferanslar dizisinin ilk konuşmacısı Milli Müdafaa Vekili Kazım Özalp olmuştur. 1937 yılının Tasarruf Haftasını Başbakan Celal Bayar yaptığı konuşma ile açmış ve Türkiye'nin iç ve dış siyaseti hakkında bilgiler vermiştir. Bayar bu konuşmasında Atatürk'ten şu övgü dolu sözlerle bahsetmiştir;

*“Yurttaşlarım, Atatürk'ün Türkiye'si, Türkiye Cumhuriyeti hayatın her sahasında olduğu gibi ekonomik alanda da büyük bir inşaat yeri, bir şantiyeyi andırır. Bu şantiyeyi kuran da yapan da Türk'tür. Atatürk rejimi, Cumhuriyet devri Türk milletinin hayat standardını yükseltmiştir ve yükseltmektedir. Türk milleti düne nispetle bugün daha çok istihlak ediyor, daha çok istihsal ediyor, daha çok çalışıyor, daha çok okuyor, daha çok geziyor, kısaca düne nispetle daha iyi yaşıyor. Türk milleti, bu seviyenin daha yükseklerine layık bir millettir. Onu bütün fertleriyle birlikte oraya çıkarmak Türk milletinin en büyük vazifesidir.”*⁶⁴

Sekizinci Yerli Malı ve Tasarruf Haftası münasebetiyle yurdun her yerinden gönderilen teşekkür telgraflarına Atatürk, Anadolu Ajansı aracılığı ile teşekkür etmiştir. 1939 yılında onuncusu kutlanan Tasarruf Haftası dönemin Başbakanı Refik Saydam'ın konuşması ile açılmış ve önceki yıllardaki kutlamalara benzer etkinlikler yapılmıştır. İstanbul'da Taksim Anıtının etrafında bir açık hava sergisi açılmış ve üretimin yıldan yıla gelişimi gösterilmiştir.⁶⁵ On Birinci Tasarruf ve Yerli Malı Haftası da Refik Saydam'ın konuşması ile açılmıştır.⁶⁶ Refik Saydam konuşmasında Dünyanın yaşadığı zor zamanlar karşısında Türkiye'nin durumundan, ticari hareketlerden, maden arama ve şeker işletmelerinden, alınan tedbirlerden bahsetmiştir.⁶⁷

4. Yerli Malı Sergileri

Sergiler, Türkiye'de büyük bir seferberliğe dönüşen yerli malı kullanımının fiiliyata aktarılmış etkinlikleridir. Halkın tutumlu olmaya alıştırılması ve yerli malı kullanımı ile birlikte millî ekonominin güçlenmesinin hedeflendiği bu dönemde sergiler ile geniş halk kitlelerine daha rahat ulaşılmıştır. On yıl gibi uzun bir süre devam eden sergiler çeşitli şehirlerde açılarak Türkiye'nin ekonomik dönüşümünü gözler önüne sermiştir.

1930 senesinde Bursa millî sanat kuruluşları, Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyetinin desteğiyle CHP binasında sürekli açık bulunacak ve şehir pazarı haline dönüşecek Yerli Mamulat Sergisini faaliyete geçirmiştir. Diğerlerinden farklı olarak bu sergide yerli malı yapan ve dokuyan tüm müessesler, ürün teşhiri yanında satış da yapabilmişlerdir. Bu sergide havlucular, bıçakçılar, kunduracılar, dökmeciler, marangozlar, çömlekçiler, ağızlıkçılar, tornacılar, çilingirler, debbağlar, mumcular, sabuncular ürünlerini teşhir etmişlerdir.⁶⁸ Aynı sene nisan ayında Ankara'da açılması planlanan büyük yerli mallar sergisinin görüşülmesi amacıyla Millî Tasarruf Cemiyeti Başkanı Hakkı Şinasi tarafından bir toplantı düzenlenmiştir. Bu toplantıda serginin 20 Nisan'da Türk Ocakları binasında açılması ve 15 gün sürmesi planlanmıştır. Yerli malı üreticilerinin bilgilerinin bulunduğu bir katalog hazırlanmasına karar verilmiştir. Bu katalogla üreticilerin bilgilerinin toplu ve düzenli bir şekilde sergilerde kullanılması öngörülmüştür.⁶⁹ Ankara'da gerçekleştirilen bu sergi sonrasında yapılan bir anketle 15 gün içinde 78.000 liralık satış yapıldığı, 11 firmanın toptancı kazandığı, 23 firmanın da tüccarlarla iletişime geçtiği belirtilmiştir.⁷⁰

⁶³ *Cumhuriyet*, 19 Aralık 1935, s.3.

⁶⁴ *Cumhuriyet*, 14 Aralık 1937, s.7; *Doğu*, 12 Aralık 1937, s.1.

⁶⁵ *Ulus*, 12 Aralık 1939, s.5.

⁶⁶ BCA, Fon Kodu: 490.1 Yer No:1453.23.1.

⁶⁷ *Ulus*, 13 Aralık 1940, s.1-6.

⁶⁸ *Cumhuriyet*, 8 Şubat 1930, s.7.

⁶⁹ *Cumhuriyet*, 23 Şubat 1930, s.2.

⁷⁰ *Cumhuriyet*, 12 Haziran 1930, s.2.

10 Nisan 1931 tarihinde Ankara’da açılan İkinci Yerli Mallar Sergisinde 70 firma ürünlerini teşhir etmiştir. Sergide, kravat fabrikası mamulâtı, teshin lâmbaları, gramofon zemberekleri, Ömer Nail Genç Türk müstahzaratı, iplik ve bez fabrikaları mamulâtı, kuyumculuğa dair mamulât, Maarif Kütüphanesinin sergisi, Ziraat Bankasının iplik imalathanesi mamulâtı, İş Bankasının millî mensucat imalathane eşyası, Ford otomobilleri büyük ilgi görmüştür. İzmir Bez Fabrikası Mümessili Saip Bey sanayiciler adına yaptığı konuşmada sanayiinin gelişimine katkı sağlayan hükümete ve Tasarruf Cemiyetine teşekkür etmiş, halkın yerli mallara yüksek rağbet gösterdiğini en çok yerli malı kullanan şehirlerde genel buhranın en az hissedildiğini beyan etmiştir.⁷¹

Galatasaray Lisesi bahçesinde 1932 tarihinde açılan yerli mallar sergisine Başbakan İsmet Paşa da katılmış ve üreticilerden bilgi almıştır. Başbakan, serginin tüm kısımlarını dolaşmış, incelemelerde bulunmuş, üreticilere üretimin nasıl yapıldığını, sürüm olup olmadığını, çalışan kişi sayısını, işlerin ilerleyip ilerlemediğini, ilgili işle kaç senedir uğraştıklarını, gümrük himayesi hakkındaki fikirlerini sormuş ve görüşlerini bildirmiştir. Başbakan, tütün ürünlerinin bulunduğu sergide “*Bu dünyada akıllı olan Türk tütünü içer*” demiştir.⁷² Beşinci Yerli Mallar Sergisi de Bursa’da Tayyare Sineması salonunda Vali Fazlı Bey’in katılımıyla gerçekleşmiş, sergiye 34 farklı sanat ve üretim erbabı katılmıştır.⁷³

18 Temmuz 1934 tarihinde açılan Altıncı Yerli Mallar Sergisine Büyük Millet Meclisi Başkanı Kazım Paşa ve İktisat Bakanı Celal Bayar katılmışlardır. Altıncı Yerli Malları Sergisinin kendisinden önce yapılanlar içinde en geniş, olgun, ilerlemiş olduğu belirtilmiş ve ürünlerin her geçen yıl daha cazip fiyatlarla satışa çıkarılması temenni edilmiştir. Beşinci Yerli Mallar Sergisine katılan firma sayısı 137 iken, altıncıya 162 firma katılmıştır.⁷⁴

1936 senesinde düzenlenen sergi hem taşra halkından hem de Alman seyyahlardan büyük ilgi görmüştür. 151 bin kişinin ziyaret ettiği sergide parfüm bölümünde misafirlere kokular denettirilmiştir.⁷⁵ 1937 senesinin yerli mallar sergisi 27 Temmuz’da açılmış ve 12 Ağustos’ta kapatılmıştır. Çalışmaların planlı bir şekilde ilerlemesini sağlamak amacıyla bir komite oluşturulmuş ve sergi planı da bu komite tarafından hazırlanmıştır. Plana göre sergi, Galatasaray Lisesinin salonu, tenis bahçesi ve okulun etrafındaki diğer bütün alana yayılmıştır. Dokuzuncu yerli malı sergisi, yapılan sergilerin içinde en geniş alanda gerçekleştirilmiştir. Bunun başlıca sebebi serginin önemli bir kısmının satış yapmayacak müesseselere ayrılmış olmasıdır. Ayrıca Milli Sanayi Birliğinin onuncu yıldönümü olması nedeniyle serginin bir kısmı tamamen tüm Cumhuriyet devri sürecini gösteren istatistik bilgilere, grafiklere ve sanayi fotoğraflarına ayrılmıştır. Serginin ön kısmının gazino olmasına ve burada her akşam deniz veya şehir bandolarının çalmasına karar verilmiştir.⁷⁶ Dokuzuncu Yerli Mallar Sergisi son sergi olması ve “Sanayide İlerleyiş” adı altında açılması planlanan sergiye geçiş niteliğinde bulunması nedeniyle ayrı bir öneme sahiptir.

Büyük bir emek ve özveriyle hazırlanan yerli malı sergileri halkın bilinçlenmesinin yanında heyecanını da artırmıştır. Ermenek Müftüsü Tahsin Görgülü bu heyecanı; “Açılan sergiyi seyrana hemen, herkes gibi ben de oldum şitaban (koşmak), yerli mallarını gördüğüm zaman duydum son derece bir zevki vicdan”, “Sergide seyrettim halkın halini, hevesle alıyor yerli malını, görmedim bu malın emsalini deyüpte oluyor mesruru şadan (sevinçli)” sözleriyle dile getirmiştir.⁷⁷

⁷¹ *Cumhuriyet*, 10 Nisan 1931, s.1-2.

⁷² *Cumhuriyet*, 13 Ağustos 1932, s.1-4.

⁷³ *Savaş*, 3 Temmuz 1934, s.2.

⁷⁴ *Cumhuriyet*, 19 Temmuz 1934, s.6.

⁷⁵ *Cumhuriyet*, 26 Temmuz 1935, s.5.

⁷⁶ *Cumhuriyet*, 3 Temmuz 1937, s.5.

⁷⁷ BCA, Fon Kodu: 490.1 Yer No:569. 2264.7.

Sonuç

Cumhuriyetin ilk yıllarında iktisadi alanda yapılan çalışmaların amaçlardan biri milli ekonomiyi oluşturabilmek, iktisadi dengeyi sağlayabilmek ve milletin devlete güvenini güçlendirebilmektir. Bu nedenle halkta tasarruf düşüncesinin oluşturulmasına ve yerli malı kullanımının yaygınlaştırılmasına önem verilmiştir. Bu hamlenin öncülüğünü ise Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti üstlenmiştir. Cemiyetin amacı; tasarrufu teşvik etmek, halka yerli mallarını tanıtmak ve kullandırmak, ürünlerin kalite ve çeşitliliğini artırmak olarak ortaya konmuştur. Tasarruf ve yerli malı kullanımı konusu vatanperverlik düşüncesi ile ilişkilendirilmiş, bu düşüncenin halkta etkisinin artması amacıyla çalışmalar yapılmıştır. Tutum haftası etkinliklerinin tüm kurumlarda özenle kutlanması, yerli malı kullanımının öneminden her fırsatta bahsedilmesi, bu ürünleri halka tanıtacak sergilerin açılması yapılan çalışmalara birkaç örnektir. Bu çalışmalar yerli malı konusunda tarihsel süreç içinde olumsuz tutum geliştiren halkın düşüncelerini değiştirebilmek adına önemlidir.

Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'nin öncülüğünde 1929 yılında başlayan Millî İktisat ve Tasarruf Haftası zaman içinde çeşitli adlandırmalarla günümüze kadar ulaşmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında vatan görevi olarak kabul edilen ve tüm resmî ve özel kurumlarda çeşitli etkinliklerle kutlanan hafta, millî ekonominin desteklenmesi ve Türk parasının değerini koruması adına önem arz etmiştir. Bu doğrultuda ülkenin her kesimi bu millî seferberliğe katkı sağlamıştır. Özellikle devlet müesseselerinde yerli malı kullanıma özen gösterilmiştir. Askeriyeye alınacak pirinç, kömür, çadır bezi, un, arpa gibi ürünlerin yerli malı olmasına önem verilirken, üründen beklenen özellikler ayrıntılı bir şekilde listelenmiştir. Bu ilanlar ile üretilen yerli mallardan beklenen kalite de açıkça belirtilmiştir.

Sümerbank gibi birçok kurum yerli malı haftasında ürünlerine yüzde on indirim yaparak bunları cazip hale getirmeye ve halka tanıtmaya çalışmıştır. Camilerdeki mahyalarda yerli malı kullanımının önemine dikkat çekilmiş, okullarda gerçekleştirilen etkinliklerle öğrencilere tasarruf ve millî üretim bilinci kazandırılmaya çalışılmıştır. Millî Tasarruf Haftasının ve yerli üretimin işlevselliği yerli malı sergilerinde vücut bulmuştur. Yerli malı sergilerinin amacı endüstri alanında yapılan başarılı işleri ve Türk sanayisinin geldiği noktayı halka göstermek olmuştur. Sergiler halka emeklerinin boşa gitmediğini gösteren önemli bir iletişim aracı olmuştur. Ayrıca yerli malları sergisi sayesinde İş Bankası, Sümerbank ve Etibank gibi kuruluşların desteği ile Türkiye'de sergicilik sektörü ortaya çıkmıştır.

1939 yılında Ulusal Ekonomi ve Artırma Kurumunun tespit ettiği rakamlara göre halkın bankalardaki tasarruf miktarı 105 milyon liraya yaklaşmıştır. Tasarruf yapanların çoğunun genç nüfus olması tasarrufun gençlerde kökleştiğini göstermektedir. Gelişmiş ülke koşulunu sağlayabilmek için üretimin artırılmasına önem veren Türkiye Cumhuriyeti yerli malı kullanımının halk arasında yaygınlaştırılması için de çaba sarf etmiştir. Bu amaçla kurulan Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti önderliğinde başlatılan çalışmalardan istenen verim alınırken ekonomide yerli üretim hedefine önemli katkılar sağlanmıştır.

Kaynakça

I.Arşiv Kaynakları

- Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), 490-1, Yer No: 17-89-9.
BCA, Fon Kodu: 30.10, Yer No: 163.141.12.
BCA, Fon Kodu: 490.1 Yer No: 569. 2264. 7.
BCA, Fon Kodu: 490.1, Yer No: 1453.23.1.
BCA, Fon Kodu:30.10, Yer No: 166. 155. 6
BCA, Fon Kodu:30.10, Yer No: 166.154.1
BCA, Fon Kodu:490.1, Yer No: 3.11.9.
BCA, Fon Kodu:490.1, Yer No: 3.15.1.
BCA, Fon Kodu:490.1, Yer No: 4.19.23.
BCA, Fon Kodu:490.1, Yer No: 4.21.31.
BCA, Fon Kodu:51, Yer No: 4.36.9.

II. Resmi Yayınlar

- TBMM Zabıt Ceridesi*, D. 3, Cilt: 14, 1929.

III. Süreli Yayınlar

- “1.000.000 Kilo Arpa Davası”, *Cumhuriyet*, 17 Eylül 1932.
“1937 Yerli Mallar Hazırlığı”, *Cumhuriyet*, 3 Temmuz 1937.
“20 Nisan’a Hazırlık”, *Cumhuriyet*, 23 Şubat 1930.
“Altıncı Yerli Mallar Sergisi Dün Açıldı”, *Cumhuriyet*, 19 Temmuz 1934.
“Ankara Sergisi Açıldı”, *Cumhuriyet*, 10 Nisan 1931.
“Artırım Haftası Bugün Başlıyor”, *Haber*, 12 Aralık 1935.
“Artırma ve Yerli malı Haftası Başladı”, *Ulus*, 12 Aralık 1935.
“Bayram ve Yerli Malı”, *Cumhuriyet*, 14 Nisan 1932.
“Bir Ziraat Kongresi Toplanacak”, *Cumhuriyet*, 12 Haziran 1930.
“Bursa’da Yerli Mallar Sergisi Açıldı”, *Savaş*, 3 Temmuz 1934.
“Bursa’da Yerli Mallar Sergisi”, *Cumhuriyet*, 8 Şubat 1930.
“Devlet Fabrikalarının Çiftçiye Yardımı”, *Cumhuriyet*, 7 Ocak 1938.
“Dün Büyük ve Heyecanlı İktimallar Yapıldı”, *Cumhuriyet*, 13 Aralık 1930.
“Dün Kadınlar Birliği’nde Bir Konferans Verildi”, *Cumhuriyet*, 7 Şubat 1930.
“Ekonomi Bakanı Mühim Bir Nutuk Söyledi”, *Cumhuriyet*, 19 Aralık 1935.
“Ekonomi Haftası”, *Haber*, 13 Aralık 1934.
“Ekonomi Haftasının İkinci Günü”, *Cumhuriyet*, 14 Aralık 1937.
“İhtikârla Mücadele”, *Cumhuriyet*, 20 Şubat 1932.

- “İktisat Haftası Bugün Başlıyor”, *Doğu*, 12 Aralık 1937.
- “İsmet Paşa Dün Yerli Mallar Sergisini Gezdi”, *Cumhuriyet*, 13 Ağustos 1932.
- “İstanbul Müftülüğü Şimdiden Hazırlıklara Başladı”, *Cumhuriyet*, 7 Ocak 1930.
- “İstihlak ve Tasarrufta En Büyük Vazife Kadınlarımıza Düşmektedir”, *Cumhuriyet*, 14 Aralık 1933.
- “İzmir Hanımları Faal Komiteler Teşkiline Karar Verdiler”, *Cumhuriyet*, 3 Şubat 1930.
- “Leblecilerde Cemiyet Teşkil Ediyorlar”, *Cumhuriyet*, 3 Ocak 1930.
- “Mektep Talebesinin Millî Müesseseleri Ziyareti”, *Cumhuriyet*, 16 Aralık 1930.
- “Millî Tasarruf Haftası”, *Cumhuriyet*, 24 Kasım 1932.
- “Sihhat ve İktisat”, *Cumhuriyet*, 31 Ocak 1930.
- “Tasarruf Haftası Yarın Başlıyor”, *Cumhuriyet*, 11 Aralık 1932.
- “Tasarruf Haftası”, *Cumhuriyet*, 4 Aralık 1930.
- “Tasarruf Haftası”, *Ulus*, 12 Aralık 1939.
- “Tasarruf ve Yerli Malı Haftası Dün Açıldı”, *Ulus*, 13 Aralık 1940.
- “Taşradan Bile Sergiyi Görmeye Gelenler Var”, *Cumhuriyet*, 26 Temmuz 1935.
- “Tutum Haftası Bugün Başlıyor”, *Akşam*, 12 Aralık 1934.
- “Tüccar Ankara’ya Bir Heyet Gönderiyor”, *Cumhuriyet*, 28 Mart 1931.
- “Türk Tebeşirleri”, *Cumhuriyet*, 17 Eylül 1930.
- “Vitrinlerde Yerli Malı Teşhir Eden Mağazalar”, *Cumhuriyet*, 9 Ocak 1930.
- “Yerli Çoraplara Marka Konacak”, *Cumhuriyet*, 26 Kasım 1930.
- “Yerli Malı Haftası ve Vitrin Müsabakası”, *Cumhuriyet*, 24 Kasım 1930.
- “Yerli Mallar Haftası”, *Haber*, 12 Aralık 1934.
- “Yerli Mallarımızı Tanıyınız”, *Cumhuriyet*, 15 Ocak 1930.
- “Yerli Telefon Malzemesi”, *Cumhuriyet*, 4 Mayıs 1932.
- Akşam*, 19 Kasım 1936.
- Anadolu*, 12 Aralık 1936.
- Anadolu*, 15 Aralık 1935.
- Cumhuriyet*, 10 Mayıs 1932.
- Cumhuriyet*, 16 Ocak 1930.
- Cumhuriyet*, 19 Ocak 1930.
- COŞAR, Nevin, Cumhuriyet Türkiye’sinde İktisadi Terbiye: Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti, *Toplum ve Bilim*, Sayı:8, Temmuz 1995, s.71-92.
- DUMAN, Doğan, “Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 1992, C. 1, S.2, s.127-141.
- Kızılay*, 16 Aralık 1936.

MAXİM, Mihai, “İbrâil”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 2000, C. 21, s.363-366.

Milliyet, 13 Aralık 1929

IV. Kitaplar

Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2006.

AYSAN, Mustafa, *Atatürk’ün Ekonomi Politikası*, Es Yayınları, İstanbul 1980.

Cumhuriyet Ansiklopedisi 1923-1940, C.1, İstanbul 2002.

İNAN, A. Afet, *İzmir İktisat Kongresi*. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1982.

ÖKÇÜN, Ahmet Gündüz, *Türkiye İktisat Kongresi 1923-İzmir*, Sermaye Piyasası Kurumu Yayınları, Ankara 1997.

ÖZKAYA, Yücel, *Türk İstiklal Savaşı ve Cumhuriyet Tarihi*, A.Ü Tıp Fakültesi Yayınları, Ankara 1981.

SANDER, Oral, *Siyasi Tarih*. İmge Yayınları, Ankara 1999.

TURAN, Şerafettin, *Türk Devrim Tarihi (1923-1938)*, Bilgi Yayınevi, Ankara 2005.

**HISTORY
STUDIES**
INTERNATIONAL JOURNAL OF HISTORY

1644

13 / 5

Summary

19. colonialism, one of the most important phenomena of the century, emerged as a purely economic issue. During this period, Family economies were replaced by factories, and production procedures began to change. As the manufacturing process is concentrated in a single enterprise, the machines have gained weight. While workers were produced in exchange for certain hours of Work, Production turned to developed markets. The Ottoman Empire could not regulate its economy according to the current developments in the world and eventually fell into a semi-colonial state. The importance given to the agricultural economy by the Empire, which could not pass to the Industrial Revolution, also gradually decreased, and with the increase of the rights granted to foreigners, the Ottoman State became a cheap Sunday providing raw materials to the West. An international organization called Duyun-u Umumiye (General debts) was established after the Crimean War led to foreign borrowing and the state was unable to pay even the interest on the debts it received. While the first World War paved the way for many international changes, it also caused an increase in economic bottlenecks. In the early republican period, it was aimed to prevent the flow of money to foreign countries in Turkey and to create awareness of social attitudes. March 17 February-March 4, 1923 under the chairmanship of Atatürk with the participation of various business circles in Izmir. The Turkish economic Congress was convened and the measures to be taken in the economy and the work to be done were discussed. 1135 people from workers, farmers, merchants and industry representatives attended the Congress, which was convened at the initiative of Mahmut Esat (Bozkurt) Bey. At this Congress, it was also decided to protect the independence of the country, produce and use domestic goods. Atatürk, in his speech at the Congress, said: "no matter how great political and military victories are, if they are not crowned with economic victories, the achievements to be won cannot live and cannot be continuous. In order to raise the new Turkey to the strength it deserves, we have to give importance to our economy in the first degree and most."by saying, he has clearly demonstrated the importance of the economy for the new Turkish state. In his speech on 12 December 1929 in the Grand National Assembly of Turkey on measures to increase the value of Turkish currency, Prime Minister Ismet Pasha (Inönü) focused on the issues of national economy, domestic goods and frugality. Ismet İnönü " " no matter how difficult and difficult any national issue is incomprehensible enough to go beyond the understanding of national consciousness and the nation is not so steep that it cannot climb and reach the top. First of all, we must trust that we will succeed in this new struggle, the struggle for national Money, national economics, National Savings, no matter what, trusting each other and helping each other and relying on each other individually and in the state."he underlined his confidence in the Turkish nation. The study deals with exhibitions of domestic goods, along with the use of domestic goods, which covered a large period of the early republican period and turned into national mobilization. One of the important building blocks of this period is the nationality of the economy and the efforts to create this consciousness are the essence of the work. In this sense, the study was considered on the basis of document review, as well as documents from the State Archives, as well as news and other works published in the press of the period. National Economics and Savings Week, which started in 1929 under the leadership of the National Economics and savings Society, has reached today with various names over time. The week, which was considered a homeland duty in the early republican period and celebrated with various events in all official and private institutions, was important in the name of protecting the value of the national economy and Turkish money. In this direction, every part of the country has contributed to this national mobilization. Care has been taken to use domestic goods in many institutions of the country (Military, Education, Government institutions). While it is important that the products such as rice, coal, tent cloth, flour, barley to be taken to the military are domestic goods, the characteristics expected from the product are listed in detail. The expected quality of domestic goods produced by these advertisements is also clearly stated. Many institutions, such as Sümerbank, have tried to make the products attractive and to introduce them to the public by giving ten percent discount to their products during the week of domestic goods. Attention was paid to the importance of using domestic goods in mahyas in mosques, and through activities held in schools, students were tried to gain savings and awareness of national production. The functionality of National Savings Week and domestic production has been embodied in the exhibitions of domestic goods, which have been opened with great care and excitement every year. The aim of the exhibitions of domestic goods has been to show the public the successful works done in the field of industry and the point where Turkish industry has come. Exhibitions have been an important means of communication, showing the public that their efforts have not been wasted. In addition, thanks to the exhibition of domestic goods, the art of exhibition was born in Turkey with the support of organizations such as İş Bank, Sümerbank and Eti Bank, and it was revealed how much effort Turkey put into production. According to figures determined by the National Economic and Economic Association in 1939, the amount of people's savings in banks was close to 105 million. The fact that most savers are young people shows that savings are rooted in young people. In order to ensure the condition of a developed country, the principle of increasing production and instilling the importance of the use of domestic goods in the entire society is considered the Economic Education School of the Republic, National Savings Week and domestic goods exhibitions, while the desired efficiency was obtained, the principle of targeted nationality in the economy was largely achieved. Domestic goods Week (officially attitude, investment and Turkish goods Week) is one of the specific days and weeks celebrated in all schools in Turkey between 12-18 December. The study reveals the importance of National Savings and domestic goods week and domestic goods exhibitions, which started during the reign of Atatürk and still maintain their importance in Turkey and form the basis of the national economy.